

O POPRAWIE JAKOŚCI EDUKACJI NARODOWEJ NA FORUM

ON FORUM ABOUT THE IMPROVEMENT OF NATIONAL EDUCATION'S QUALITY

Niniejsza książka stanowi dziesiątą edycję wydawniczą w cyklu „Ewaluacja i innowacje w edukacji”. Stanowi ona więc o jubileuszowym charakterze rozważań naukowych wokół problematyki z zakresu jakości edukacji we współczesnej rzeczywistości transformacji systemowej. Problematyka ta jest również przedmiotem dyskusji naukowych prowadzonych na forum, które zostało stworzone przez wszystkich uczestników w formie cyklicznej pod nazwą Wielkopolskie Forum Pedagogiczne. Dziesiąte Wielkopolskie Forum Pedagogiczne będzie odbywać się w dniach 7-9 maja 2012 roku w Wydziale Pedagogiczno – Artystycznym w Kaliszu pod hasłem „Poprawa jakości kształcenia i jej uwarunkowania”, czyli pod takim samym tytułem, jaki nosi niniejsza książka. Nie oznacza to jednak, że teksty zawarte w tej książce będą prezentowane w toku jubileuszowych obrad Forum. Książka ta powstała przed terminem konferencji (forum), dzięki czemu podczas obrad konferencyjnych będzie możliwość przyjąć formułę, aby „forum było rzeczywistym forum”. Znajomość przez uczestników Forum tekstów opublikowanych wcześniej w niniejszej książce pozwala na prowadzenie rzeczywistych dialogów i medytacji naukowych nad ważkim zagadnieniem, którym stała się jakość kształcenia w obliczu procesu Bolońskiego.

W Polsce mamy aktualnie nową sytuację w związku z wprowadzaniem idei tzw. krajowych ram kwalifikacji. Chciałoby się powiedzieć inaczej: „krajowych ram kompetencji”, bowiem chodzi o wyższą skuteczność procesów edukacyjnych, czyli o wyższe kompetencje ucznia (studenta), jako rzeczywiste efekty kształcenia. Stosowany powszechnie skrót KRK możemy więc rozumieć jako troskę o wyższą jakość edukacji nie utożsamiając mylnie tych dwóch pojęć, jakimi są: „*kwalifikacje*” i „*kompetencje*” odnoszone zawsze jako efekty końcowe procesów uczenia się mi studiowania w kontakcie z nauczycielem i samodzielnym uczeniem się (studiowaniem).

Wiele już napisano, wiele się mówi o jakości edukacji i wiele jest narzekań odnoszących się do rzeczywistych efektów oddziaływań pedagogicznych na wszystkich szczeblach edukacji w Polsce. W obliczu wyzwań ze strony społeczeństwa wiedzy oraz w obliczu procesu bolońskiego słusznie przywiązuje się dużą wagę do skuteczności procesów kształcenia oraz wychowania dzieci i młodzieży. Okazuje się, że jakość edu-

kacji jest z jednej strony istotnym elementem pracy każdej uczelni i każdej szkoły, a drugiej strony zauważa się, że ciągle narasta skala spraw wymagających poprawy jakości procesów występujących w edukacji. Mamy do czynienia ze zjawiskiem dążenia rzekomo do ciągłej zmiany na lepsze. I to właśnie zasługuje na szczególne wyróżnienie podmiotów uczestniczących w procesach związanych z poprawą jakości edukacji w ogóle. W poszukiwaniach bardziej skutecznych rozwiązań występuje bardzo istotna faza wymagająca od zainteresowanego podmiotu radzenia sobie w osiąganiu jak najwyższego stopnia zgodności i jedności wytyczonego celu oraz odpowiadającego mu rezultatu końcowego. W szczególnych przypadkach dochodzi więc do znalezienia rozwiązań odmiennych od dotychczasowych, czyli do zmiany o charakterze innowacji. W zależności od zakresu tych zmian, może występować niekiedy konieczność dostosowywania warunków do ich wdrożenia. Wówczas szczególnego znaczenia nabiera dialog, jako specyficzny rodzaj społecznego komunikowania się w trosce o jak najwyższą jakość edukacji.

Jakość pracy pedagogicznej wymaga stworzenia frontu ukierunkowanych oddziaływań wobec uczących się uczestników procesów kształcenia. Oddziaływania te mają charakter na wskroś prakseologiczny i dlatego wymagają przede wszystkim dostosowanego (trafionego) działania na gruncie dobrej znajomości i pełnego respektowania teorii naukowych o edukacji. Nie można bowiem tylko mówić o tym, że trzeba poprawić jakość w określonym zakresie funkcjonowania szkoły czy uczelni. Przede wszystkim należy konkretnie działać na każdym odcinku tak, aby wszyscy uczestnicy procesów edukacyjnych, zarówno nauczyciele jak i uczniowie uzyskiwali wymierne rezultaty wykonywanych czynności. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do każdego nauczyciela akademickiego, jak i do każdego studenta przygotowującego się do pełnienia odpowiedzialnych ról kompetentnego nauczyciela.

Edukacja dzieci i młodzieży polega na harmonijnym scalaniu mechanizmów kształcenia i wychowywania pod kątem wymiernych efektów w sferach wiedzy, umiejętności oraz wartości. Wartości (uznawane i respektowane) składają się na zachowania społeczne każdego jednostki i stąd też są one podstawowym elementem kompetencji społecznych, które zostały wyróżnione we wspomnianej koncepcji Krajowych Ram Kompetencji (kwalifikacji).

Nie ma zatem wątpliwości, że kompetencje i odpowiedzialność każdego nauczyciela, bez względu na jego specjalność przedmiotową i poziom wykształcenia, musi cechować się umiejętnością dostosowywania w zakresie doboru treści, form, metod pracy oraz zróżnicowanych sposobów społecznego komunikowania się. Natomiast innowacyjność i zmiany pociągają za sobą wprowadzanie coraz doskonalszych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Rzetelne i poprawne wykonywanie powinności nauczycielskich stanowi o wyzwaniach wobec zawodu nauczycielskiego oraz wobec misji edukacji narodowej. Z tego względu coraz większego znaczenia nabierają umiejętności ewaluacji i autoewaluacji, które posiadają wymiar zarówno poznawczy, jak i realizacyjny. Nieodzowne jest stworzenie w każdej szkole i w każdej szkole wyższej warunków do kompleksowych, zorganizowanych i zarazem frontalnych oddziaływań edukacyjnych wobec uczniów, a tym bardziej wobec przyszłych nauczycieli. Przygotowywanie przyszłych nauczycieli do wykonywania niezwykle ważnych i odpowiedzialnych ról zawodowych wymaga uwzględniania procedur związanych z pomiarem i

ewaluacją jakości kształcenia i wychowania. Coraz bardziej niepokoi zjawisko szerzącej się mody nastawionej na preferowanie *testomanii*, *punktomanii* i *ankietomanii*, jako technik badawczych nad jakością kształcenia (również i wychowania).

Pojęcie jakości edukacji wiąże się ściśle z przejawami jakościowych cech uczestnika każdego z uczestników procesów edukacyjnych traktowanych w pierwszej kolejności indywidualnie, a następnie grupowo. Powszechne preferowanie, a często ograniczanie się jedynie do stosowania norm testowania, punktowania i ankietowania w rzekomym pomiarze jakości kształcenia, w rzeczywistości nie prowadzi do założonej poprawy. Należy podkreślić, że pomiar jakości kształcenia, a tym bardziej jakości wychowania wymaga uwzględniania cech jakościowych, a nie tylko ilościowych (występujących najczęściej w testomanii, punktomanii czy ankietomanii).

W rzekomych pomiarach jakości kształcenia zorientowanych na wygodne pozyskiwanie wskaźników ilościowych efektów kształcenia należy upatrywać przyczyn stopniowego obniżania poziomu jakości procesów edukacyjnych. Paradoksalne jest bowiem zjawisko pomiaru dydaktycznego oparte na pomiarze cech jakościowych technikami badawczymi mierzącymi faktycznie cechy ilościowe w skali grupy uczniów czy studentów. Konieczne staje się więc prowadzenie systematycznych i bardzo rzetelnych badań jakościowych nad jakością edukacji. Dotyczy to również badań nad jakością edukacji nauczycieli oraz ich zachowaniami w procesie pracy w szkole. Szczególnej wymowy nabiera zagadnienie pełnienia ról nauczycielskich wobec edukacji studentów przygotowujących się do pracy w zawodzie nauczyciela w systemie praktyk pedagogicznych. .

Dochodzimy więc do szczególnie wymownego związku, jaki występuje między jakością edukacji a pomiarami jakościowymi efektów procesów edukacyjnych, między jakością pracy nauczyciela a jakością uzyskiwanych osiągnięć przez poszczególnych uczniów, między nakładem pracy a refleksyjnością nauczyciela, między refleksyjnością a autoewaluacją i ewaluacją jakości procesów organizowanych przez każdego nauczyciela i wszystkich nauczycieli biorących udział w edukacji danego ucznia (studenta). Między kompetencjami i odpowiedzialnością nauczyciela, a pomiarem i oceną jakości edukacji występują bardzo istotne i wielorakie związki i uwarunkowania. Nie może to być obojętne wobec problematyki poruszenie także w niniejszej książce.

Od początku tworzenia niniejszej książki przyświecał zamysł ukazania w niej istotnych dla edukacji zagadnień teoretycznych i praktycznych, a odnoszących się do pomiaru i ewaluacji jakości kształcenia i wychowania oraz ich uwarunkowań. W kontekście odpowiedzialności i kompetencji nauczyciela takowe podejście pozwoliło wytyczyć kierunki rozważań teoretycznych oraz egzemplifikacji w praktyce edukacyjnej. Wśród nich zostały założone:

- wyeksponowanie związków występujących między założonymi a rzeczywistymi efektami kształcenia w szkole i w uczelni (zwłaszcza w edukacji nauczycieli),
- zaakcentowanie metodologicznych aspektów badań oraz upowszechniania ich wyników dla poprawy jakości kształcenia i wychowania wobec wyzwań społeczeństwa wiedzy,
- uwypuklenie prakseopedagogicznych zasad oraz uwarunkowań procedur ewaluacyjnych w dążeniu do poprawy jakości kształcenia na różnych szczeblach edukacji,

- stworzenie kanwy do wymiany doświadczeń oraz do dialogów z rozszerzonym uczestnictwem w forum podmiotów współdecydujących o skuteczności procesów edukacyjnych w szkole i w uczelni.

W kontekście prakseopedagogicznych uwarunkowań pracy każdej szkoły oraz szkoły wyższej, pierwszoplanowe znaczenie zostało przypisane problematyce pomiaru oraz ewaluacji jakości procesów edukacyjnych. Można bowiem w edukacji traktować wysoko o jakości ewaluacji jakości edukacji, a można również z dużym akcentem traktować jakość edukacji w kontekście efektów uzyskiwanych przez uczniów. Pojęcie jakości rozciąga się więc na zasadzie sprzężenia zwrotnego dialogowo pojmowanych relacji: ocena (ewaluacji) jakości powoduje w następstwie troskę o wysoką jakość ewaluacji i odwrotnie jakość ewaluacji pociąga za sobą ewaluację jakości w edukacji. I w tym tkwi przede wszystkim złożoność czynników warunkujących skuteczność czy jakość edukacji.

Na tej podstawie z psychopedagogicznego i prakseologicznego punktu widzenia, wyróżnionych zostało kilkanaście następujących modułów tematycznych:

- aksjologiczne i teleologiczne uwarunkowania ewaluacji i jakości ewaluacji kształcenia i wychowania w edukacji szkolnej i w szkole wyższej;
- podstawy programowe i ich formy realizacji na różnych szczeblach edukacji szkolnej;
- krajowe ramy kwalifikacji oraz standardy kształcenia nauczycieli i przejawy ich realizacji w szkole wyższej (w tym w systemie praktyk pedagogicznych);
- uwarunkowania kształtowania kompetencji i odpowiedzialności nauczycieli w aspekcie jakości procedur w zakresie pomiaru i ewaluacji jakości kształcenia i wychowania;
- twórczość oraz ruch nowatorstwa pedagogicznego jako zadanie i wyzwanie wobec nauczycieli i szkół;
- ocenianie wewnątrzszkolne i przedmiotowe wobec rzeczywistych osiągnięć dydaktycznych uczniów – wyzwania wobec nauczycieli;
- testy diagnostyczne oraz egzamin dojrzałości a rzeczywiste efekty nauczania i uczenia się;
- wartości dodane w kontekście jakości ewaluacji efektów kształcenia i wychowania na poszczególnych szczeblach edukacji;
- neomedia i technologie komunikacyjne a jakość kształcenia uczniów i studentów;
- pomiar i ewaluacja jakości w edukacji pozalekcyjnej i pozaszkolnej – w świecie małej i wielkiej ojczyzny;
- konteksty poprawy jakości funkcjonowania doradztwa i doskonalenia zawodowego nauczycieli w różnych typach szkół – w poszczególnych zakresach przedmiotowych;
- poprawa jakości procesów edukacyjnych w kontekście przepisów prawa oświatowego oraz wreszcie
- poprawa jakości kształcenia wobec tradycji oraz przemian w edukacji europejskiej.

Wytyczona wyżej lista zagadnień sprawiła, że poza niniejszą książką powstały jeszcze dwie inne pod następującymi tytułami:

- *Edukacja – oczekiwania a rzeczywistość,*

– *Wielkopolskie Forum Pedagogiczne w obliczu ewaluacji i innowacji.*

Tak więc wszystkie trzy wymienione książki składają się całość wydania jubileuszowego, bo dziesiątego ogniwa cyklu wydawniczego pod nazwa „Ewaluacja i innowacje w edukacji”.

Pomimo stosunkowo dużej objętości niniejszej książki oraz dwu pozostałych (łącznie ponad 1000 stron tekstu) nie udało się z pełnym powodzeniem uwzględnić w wystarczającym stopniu wszystkich wyżej wyznaczonych obszarów tematycznych. Przeprowadzony, choćby pobieżny, przegląd zawartości treściowej tej publikacji, pozwala dostrzec zagadnienia, które zostały w wyrazistym stopniu uwzględnione, a które mało lub wcale.

W strukturze tej książki zostały wyróżnionych pięć części:

1. Metodologiczne uwarunkowania pomiaru jakości kształcenia i wychowania,
2. Zarządzanie procedurami ewaluacyjnymi w stronę wyższej jakości kształcenia
3. Uwarunkowania jakości kształcenia po stronie nauczycieli i studentów
4. Ewaluacja a poprawa jakości w edukacji oraz
5. Przejawy dążeń ku wyższej jakości edukacji

Wyszczególnione tytuły poszczególnych części tej książki wskazują na kręgi tematyczne, które stały się przedmiotem teoretycznych i praktycznych rozważań współautorów niniejszej monografii zbiorowej.

W małym stopniu zostały poruszone lub całkowicie zostały pominięte następujące obszary tematyczne:

- podstawy programowe i ich formy realizacji na różnych szczeblach edukacji szkolnej;
- krajowe ramy kwalifikacji oraz standardy kształcenia nauczycieli i przejawy ich realizacji w szkole wyższej (w tym w systemie praktyk pedagogicznych);
- uwarunkowania kształtowania kompetencji i odpowiedzialności nauczycieli w aspekcie jakości procedur w zakresie pomiaru i ewaluacji jakości kształcenia i wychowania;
- twórczość oraz ruch nowatorstwa pedagogicznego jako zadanie i wyzwanie wobec nauczycieli i szkół;
- ocenianie wewnątrzszkolne i przedmiotowe wobec rzeczywistych osiągnięć dydaktycznych uczniów – wyzwania wobec nauczycieli;
- wartości dodane w kontekście jakości ewaluacji efektów kształcenia i wychowania na poszczególnych szczeblach edukacji;
- system doradztwa i doskonalenia zawodowego nauczycieli pod kątem stosowania procedur ewaluacyjnych w poszczególnych zakresach przedmiotowych na różnych szczeblach edukacji.

We wszystkich opracowaniach zamieszczonych w tej książce podkreślany jest wieloaspektowy i złożony mechanizm odzwierciedlania przez nauczycieli swoich kompetencji i odpowiedzialności w kontekście procedur pomiaru i ewaluacji jakości edukacji. Dzięki przychylności wszystkich współautorów udało się stworzyć zbiorowe dzieło poświęcone szczególnie ważnej społecznie problematyce, jaką jest poprawa jakości kształcenia.

Wszyscy Autorzy opracowań zamieszczonych w tej książce skupiają uwagę na problematyce uwzględniającej słowa kluczowe: kształcenie, edukacja, edukacja nauczycieli, kompetencje nauczycieli, jakość edukacji, ewaluacja i autoewaluacja w edukacji, pomiar jakości kształcenia i jego uwarunkowania, jakość pracy szkoły i nauczyciela. We wszystkich opracowaniach podkreślany jest wieloaspektowy i złożony charakter pomiaru jakości edukacji jako układu efektów procesów współwystępujących na różnych szczeblach kształcenia i wychowania. Warto przy tym podkreślić, że w sprawach jakości edukacji można i należy porozumiewać się oraz funkcjonować w układzie międzynarodowym. Stąd też dodatkowych wartości tej książki dodają opracowania autorów wywodzących się z ośrodków naukowych z zagranicy.

Wyrażam dużą wdzięczność wszystkim Autorom za wsparcie i nieodzowną pomoc, których doznawałem przez cały czas powstawania tej książki. Szczególną wdzięczność i wyrazy podziękowania kieruję pod adresem wszystkich Profesorów, którzy swoimi tekstami poparli ideę wydania kolejnej książki o ważkiej problematyce jakości edukacji. Można wyrazić nadzieję, że zamiar wydawania kolejnych tomów „pod znakiem jakości edukacji”, a poświęconych problematyce ewaluacji, autoewaluacji, innowacji oraz poprawy jakości (w) edukacji będzie urzeczywistniany w dalszej współpracy oraz przy pozyskiwaniu kolejnych nowych autorów wywodzących się ze szkół oraz uczelni z Polski i zagranicy.

Recenzenci niniejszej książki: Prof. zw. dr hab. Wojciech Kojs oraz Prof. dr hab. Tomasz Zimny ze szczególnym znanstwem poruszanej problematyki dokonali swoistej ewaluacji jakości pozycji książkowej poświęconej poprawie jakości procesów edukacyjnych. Swoimi wnikliwymi i zarazem życzliwymi uwagami i sugestiami przyczynili się nadaniu tej publikacji jeszcze wyższej wartości naukowej i użytecznej. W recenzji zostały podkreślone walory tkwiące w tekstach składających się na treść tego zbioru oraz w samej idei ciągłości poszukiwań jak najlepszych rozwiązań oraz narzędzi badawczych związanych z pomiarem oraz poprawą jakości edukacji oraz wyrazistą poprawą jakości edukacji nauczycieli. Jestem wdzięczny obu Panom Recenzentom za wskazanie słabych stron tej książki, która zapewne w sobie samej zawiera, wrażliwym zarazem wdzięczność i podziękowanie za zaangażowanie w tworzeniu przyczynkarskiego dzieła na drodze zmierzającej do poprawy jakości w edukacji oraz w naukach o niej.

Dziękuję Wydawnictwu za stworzenie możliwości wydania książki, co było możliwe właśnie poprzez procedury ewaluacyjne, przejawiane niezwykle życzliwie przez Profesora Mariana Walczaka, Dziekana Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu oraz Profesora Mirosława Pawlaka, Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie.

Jeśli niniejsza książka choć w niewielkim stopniu dostarczy Czytelnikom powodów do refleksji i zainspiruje do poszukiwań lepszych rozwiązań zmierzających ku wyższej jakości procesów edukacyjnych organizowanych w szkole oraz w uczelni, wtenczas zamiar wydawania kolejnych wydawnictw z cyklu „Ewaluacja i innowacje w edukacji” można będzie uznać za uzasadniony.